

Duygu Asena'nın "Kadının Adı Yok" Romanında Sindirella ve Narkissos Kompleksi¹

Seher Aydın²

ORCID: 0000-0002-9829-7003

Hilal Akça Öcal³

ORCID: 0000-0003-3518-7306

DOI: 10.55256/TEMASA.1378488

Öz

Bireyin dünyadaki serüveni başladığından bu zamana var olan mitler, kişinin psikolojisini ve çıkmazlarını anlamak için başvurulan kaynaklardır. Mitler, kişinin hem gerçek hem de ruhsal yolculuğuna ışık tutar. Mitleri dış dünyadan iç dünyaya doğru takip etmek kişiyi psikolojiyle buluşturur. Psikoloji literatürüne giren birçok kompleks, mitolojiden doğar. Bu bağlamda psikoloji ve mitolojinin birleşiminden oluşan, mitlerin psikodinamik yöntemlerle incelenmesi sonucunda ortaya çıkan psikomitoloji bilimi de bu düşünceyi savunur niteliktedir. Psikomitoloji, bireyin ruhsal yönünü mitik öykülerle açıklayan, insanın öyküsünü arkaik insandan modern insana kadar getiren disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Psikomitoloji, mitlere amaç, kök, neden, konu açısından yaklaşır. Buna ek olarak psikomitolojik çözümleme yöntemi olan psikanalitik uygulama psikomitolojinin alt dalıdır. Kahramanın öyküsünü, öyküdeki yerini inceler ve edebiyat, tarih, sosyoloji, biyoloji gibi alanlarla ortak çalışarak 'ruhun öykübilimini' oluşturur. Bu çalışmada da 1990'lı yılların siyasî-sosyal ve edebî hayatında kendini gösteren Duygu Asena'nın *Kadının Adı Yok* romanında psikomitoloji incelemesi yapılacaktır. Çalışmanın genel amacı *Kadının Adı Yok* romanındaki kahramanları psikolojik yönden tahlil etmektir. Bu tahlil yapılırken geleneksel tahlil metodunu kullanmak yerine temelini mitolojik öykülerden alan komplekslerden faydalanılacaktır. Bu sayede şahıs kadrosu tahliline yeni bir bakış açısı getirileceği, psikomitoloji alanına dikkat çekileceği varsayılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Duygu Asena, *Kadının Adı Yok*, Sendrom/Kompleks, Psikomitoloji, Mitoloji, Psikoloji.

Cinderella and Narcissus Complex in Duygu Asena's Novel "The Woman Has No Name"

Abstract

Myths that have existed since the beginning of the individual's adventure in the world are the sources used to understand the psychology and predicaments of the individual. Myths shed light on one's real and spiritual journey. Following myths from the outer world to the inner world brings the person together with psychology. Many complexes that enter the psychology literature arise from mythology. In this context, the science of psychomythology, which is a combination of psychology and mythology and emerges as a result of examining myths with psychodynamic methods, also defends this idea. Psychomythology is an interdisciplinary field of study that explains the spiritual aspect of the individual through mythical stories and brings the human story from archaic humans to modern humans. Psychomythology approaches myths in terms of purpose, root, cause and subject. In addition, psychoanalytic practice, which is a psychomythological analysis method, is a sub-branch of psychomythology. It examines the story of the hero and his place in the story and creates the 'narratology of the soul' by collaborating with fields such as literature, history, sociology and biology. In this study, psychomythology will be examined in Duygu Asena's novel *Kadının Adı Yok*, which showed itself in the political-social and literary life of the 1990s. The general purpose of the study is to analyze the heroes in the novel "Kadının Adı Yok" from a psychological perspective. While making this analysis, instead of using the traditional analysis method, complexes based on mythological stories will be used. In this way, it is assumed that a new perspective will be brought to the analysis of the person cast and attention will be drawn to the field of psychomythology.

Keywords: Duygu Asena, "Kadının Adı Yok", Syndrome/Complex, Psychomythology, Mythology, Psychology.

¹ Bu makale SYL-2022-11604 proje kodu, "Duygu Asena'nın Romanlarında Psikomitoloji" ismiyle ERÜ BAP birimince desteklenmiştir. Ayrıca ikinci yazarın danışmanlığında "Duygu Asena'nın Romanlarında Psikomitoloji" başlığıyla birinci yazar tarafından Yüksek Lisans tezinden hazırlanarak üretilmiştir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı. seheraydin601@gmail.com

³ Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı. hakca@erciyes.edu.tr

Giriş

Mitler ve mitlerin dünyası ilgi görmüş ve pek çok düşünür tarafından araştırma konusu edilmiştir. Mit bilimi anlamına gelen mitoloji ise dünyanın en eski araştırma alanlarından birisidir. İki bin yıldan beri araştırmacılar mitoloji alanıyla ilgilenmişlerdir. Mitoloji, "myth" ve "logia/logos" kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur ve aslı Yunancadır. Mitoloji; mitleri, mitlerin doğuşlarını ve anlamlarını yorumlayan, inceleyen, eskiden yaşamış insanların, doğa olaylarını algılayış tarzları ve sosyal ilişkileri ile dinsel inanışlarına bakış açılarının yorumlanmasını konu edinen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Mitoloji kelimesinin birinci kısmı olan myth'e kaynaklarda "kelime"den "söyleme"ye, "hikâye"den "kurgu"ya çok değişik anlamlar verilir.⁴ Yunanca "mythos" ve "logos" kelimelerinin asıl anlamı "söz" kavramını karşılamaktadır. Lakin birbirinden farklı anlamlar taşırlar. Öyle ki "mitos" söylenen veya duyulan sözdür. Logos sözcüğü ise "insanda düşünce, doğada kanun" anlamındadır. Daha sonraları "logos" kelimesinden "bilim" anlamında kullanılan "loji" sözcüğü oluşturulmuştur.⁵

Mitoloji, önceki zamanlarda yaşamış ilk insanların dinî ve dünyaya ait görüşleridir. Sözlüklerde "ustûre"nin, "haber", "tarih", "rivayet" ve "hikâye" anlamlarında kullanılan "history" ile "story" kelimeleriyle aynı yerden geldiği söylenir. Bazılarınca mitoloji, efsane gibi olağanüstü niteliklere sahip, insanları eğlendiren bir takım anlatılar olarak kabul edilir.⁶ Mitolojide yer ve zaman, hayalî olarak vardır. Bu durum mitolojik anlatının kurgusal atmosferini çok fazla genişletir, onu daha gizli ve çekici yapar. "Düşünen ve yaşamına bir anlam arayan insanın kendisini doğa ile özdeşleştirmesiyle vücut bulan mitler; bir süre sonra kendilerini üretenlere ait olmaktan çıkarak başkalarına da ait olmaya başlar, zaman ve mekân sınırlarını aşan bir niteliğe bürünür."⁷ Kişi, zaman ve mekâna bağlı kalmadan rüyalara daldığında daha geniş bir hayal dünyasına sahip olur. Bu durum mitoloji için de geçerlidir.

Mitler insanlığın ilk ve gizli kaynağıdır. İnsanın düşünce yapısı, yaşantısı, kültürü mitlerde yer alır. Eski zamanlarda insanlar kendilerini, yaşantılarını, dünyanın temelini sorguladıklarında bu sorulara mitler aracılığıyla cevap bulmuşlardır. Köken arayışından ortaya çıkmış olan bu hikâyeler, insanlar için zamanla kutsal sayılmıştır. Mit (mitos) masal anlamına gelse de masaldan farklıdır. Bu farklılık ilk olarak edebî ölçüde daha sonra da tarihsel gerçekliğe dayandırılmıştır.⁸

Bir bilgi kaynağı olan mitler insanın öyküsünü taşır. Eliade'ye göre⁹ mit (myht), gerçek bir öyküyü belirtir. İlk insanın inandığı ve kutsal saydığı değerler sisteminin metne dökülmüş hâlidir. Ayrıca Bayat'a göre¹⁰ ilk mitlerde merasim, ritüeller, ayınlar çok güçlü unsurlardır bu yüzden mitler, sadece metin hâlinde değil, görsel olarak da ortaya çıkar. Öyle ki mit, kutsal sayılan öyküleri, en eski zamanları anlatır. Mit, "yaratılış"ın öyküsüdür.¹¹ Dolayısıyla mit kelimesi başlı başına çok büyük bir alanı kapsayabilir. "Mit terimi, "hayalî", "ba-

⁴ Nimet Yıldırım, *İran Mitolojisi* (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018), 34.

⁵ Özkul Çobanoğlu, "Mit, Mitoloji ve Edebiyat" *Türk Edebiyatının Mitolojik Kaynakları* içinde, ed. Ömür Ceylan ve Âdem Koç (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019), 16.

⁶ Yıldırım, *İran Mitolojisi*, 29.

⁷ Emet Gürel ve Canan Muter, "Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması," *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7, sayı: 1 (2007): 538.

⁸ Samuel Henry Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, çev. Alâeddin Şenel. (Ankara: İmge Kitabevi, 1993), 9.

⁹ Bkz. Mircea Eliade, *Mitlerin Özellikleri*, çev. Sema Rifat. (İstanbul: Alfa Yayınları, 2018).

¹⁰ Bkz. Bayat, *Mitolojiye Giriş*.

¹¹ Eliade, *Mitlerin Özellikleri*, 17.

sit”, hatta “yalan” ve “uydurma” anlamına gelen bir içerikten “son derece doğru” ve “kutsal bir öykü”ye kadar uzanabilir.”¹²

Eliade,¹³ mitlerin kutsal ve arkaik yapıda olduğunu, doğüstü özellikler taşıdığını aktarır. Ayrıca o mitlerin özelliklerini verirken “mit-rit” ilişkisine de değinir. İnsan, mitleri öğrenirken nesnelere kökünü de öğrendiği için nesnelere hâkim olacağına ve bu bilgiyle nesnelere yönlendirip onları kullanacağına inanır. Bunu da atalarından öğrendiği ritüellerle tören (rit) şeklinde yapar, bu törenler mitleri canlandırmış olur. Toplu olarak gerçekleştirilen mitik davranışlara “rit” denirken belli bir davranışın sürekli tekrar etmesi anlamıyla çıkan kavram da “ritüel”dir. Örneğin geçmişten beri bayram, düğün ve cenazelerde bireyin davranışları bellidir. İnsanlar cenazede üzümlü ağlarken düğünde oynayıp eğlenirler, kimse bunun tersini yapmaz çünkü mitler aracılığıyla ritüellerinde yıllardır bunu öğrenmişlerdir. Mitlerdeki ve efsanelerdeki semboller vasıtasıyla birey; içgüdüsel tepkilerini, yaşamı, dünyayı anlamlandırmıştır. Kişi, aidiyet duygusunu kazanmak için doğduğu coğrafyayı, üyesi olduğu toplumu, bu toplumun inanış biçimini, kültürünü ve kurallarını düşünmeye başlar ve anlamaya çalışır. Bu durum ruhsal açıdan da bireyi tatmin eder. Bunu yaparken dinlediği, okuduğu mitolojik öykülerden de faydalanır. Mitoloji, insan doğasını anlamayı daha kolay hâle getirir. Otto Rank da mitoloji alanının psikoloji için çok önemli olduğunu, mitolojinin, insanı ve insan ruhunu yorumlamak amacıyla psikoloji alanına çok kaynak sunduğunu söyler. Çünkü ona göre mitler, en azından köken olarak bireyin hayal etme yeteneğinin yapı taşlarıdır.¹⁴

Mitoloji ve psikoloji ilişkisine bakarken iki ismi zikretmemek olmaz. Bunlar; S. Freud ve C. G. Jung’dur. Freud,¹⁵ hastalarıyla yaptığı görüşmelerde psikanalitik bulgulardan hareketle mitleri değerlendirmiştir. Freud’a göre ilk insanlarla günümüzdeki nevrotik insanlar arasında bir bağ/ bir benzerlik vardır. Hastalarının ruhsal yapısını inceleyen Freud, aslında aynı zamanda da eskiden yaşamış kişilerin psikolojisini irdelemiş olduğunu varsayar. Çünkü kişilerin günümüze kadar taşımış oldukları korku, mücadele, istek, doğum, cinsellik, ölüm gibi kavramlar çeşitli semboller, efsaneler ve mitler aracılığıyla olmuştur. “Görülen düşün içeriğinde sık sık masallardan, efsanelerden, mitlerden öğrenilen bir takım motifleri andıran durumlar ve görünümeler bulunurlar. Bu düşlerin yorumlanması, motiflerin ilkel temellerini bulmaya olanak sağlar. Bu, gereçlerin ilk anlamının yüzyıllar boyunca uğramış olduğu değişiklikleri unutmaya izin vermiş olsa bile...”¹⁶ Buradan da anlaşılacağı üzere birey gördüğü düşte mitlerin izleriyle karşılaşabilir. İlk insandan bu yana gelen yaşam tarzı, olaylar ve hastalıklar mitsel öğeler sayesinde bugüne taşınmıştır. Dolayısıyla psikolojide yer alan kavramların bunlarla bağdaşması olağandır. Bir diğer nokta ise Freud’un ortaya koyduğu hipotezi mitolojik öğeleri kullanarak aktarmış olmasıdır. Örneğin Oidipus mitosundan hareket ederek bulunduğu erkek çocukların babaya olan kıskançlıklarını ve anneye olan cinsel düşkünlüklerini Oidipus kompleksiyle açıklar.¹⁷

Jung’a göre ise kişinin kurduğu hayaller, gördüğü düşler, yorumladığı semboller vb. iki şekilde var olur. Birincisi kendi bireysel yaşantısından aldığı izlerle, ikincisi ise toplumundan, geleneğinden, kültürel

¹² Çobanoğlu, *Türk Edebiyatının Mitolojik Kaynakları*, 3.

¹³ Eliade, *Mitlerin Özellikleri*, 17-18.

¹⁴ Otto Rank, *Kahramanın Doğuş Miti- Mitolojinin Psikolojik Yorumu*, çev. Gökçe Yavaş. (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016), 17.

¹⁵ Bkz. Sigmund Freud, *Psikanaliz Üzerine*, çev. A. Avni Öneş. (İstanbul: Say Yayınları, 1994).

¹⁶ Freud, *Psikanaliz Üzerine*, 17.

¹⁷ Gizem Akcan, “Psikoloji Çerçevesinde Mitoloji Olgusunun İncelenmesi” *Mitoloji Araştırmaları* içinde, ed. İbrahim Gümüş (İstanbul: Hiper Yayın, 2019), 56.

geçmişinden elde ettikleriyle ortaya çıkar. Bu yüzden Jung'a göre iki çeşit bilinçdışı vardır; "Kişisel" ve "kollektif". Bireyin geçmişten günümüze kadar yaşamış olduğu tüm toplumsal deneyimler kollektif hafızayı oluşturur. Ayrıca Jung'un psikoloji çalışmalarında önemli bir yer kaplayan rüyalar, onun aktardığı üzere bireyin kişileştirilmiş mitleridir. Mitler ise kişileştirilmiş rüyalar olarak tanımlanabilmektedir. Rüyalar da mitlere benzerler, rüyalar bilinçdışının bir ürünüdür ve evrensel, kollektif, estetik niteliktedirler. Ayrıca Jung, rüyaların yorumlanması için iyi bir mitolojik bilgiye sahip olunması gerektiğini savunur.¹⁸

Mitolojik konular, insanlığın evrensel geçmişinde kök salmış sembollerdir. Bu mitolojik motiflerin, simgelerin, sembollerin bir bütün olarak insanın ruh yaşamı üzerinde etkisi büyüktür. Psikoloji literatüründe mitolojik öğelerin kullanılması ortak bir iletişimi gerekli kılmıştır. Psikoloji ve mitoloji ilişkisi sayesinde yeni bir alan açılmıştır, bu yeni alan psikomitolojidir. Makalenin konusu gereği önemli olan bu kavramı açıklamakta fayda vardır.

Psikomitoloji, mitoloji ile psikolojinin, özdeş gereçleri, başka yorumlamalarla ele aldığı iddiasından hareket eder, o insan ve insanın öyküsünün analiz edilmesi ile ilgilidir. Bunun sonucunda insanın öyküsü, bireyin izlerini verir. Geçmişten gelen mitler, masallar, destanlar insanların sınırlarını, inançlarını, öykülerini oluşturabilir. Psikomitoloji en geniş tanımıyla masal ve mit gibi kollektif metaforik hikâyelerin, psikodinamik teori ve yöntemlerle okunması bilimidir. Bu alan, insanın var olduğu günden bu yana olan bireysel ve ortak mitleri detaylıca araştırır.¹⁹

Her şeyin temelinde bir öykü olduğu düşünülürse, öncesinin bir hiçlik olduğu vurgulandığında aranılan nokta "anlamlılıktır." Aslında referans insan olarak alınır tutunmak için bu referansı (insanı) birleştirmek, toplamak gerekir. Mit tam da bu esnada kendini gösterir. Mit, bireyi öznel merkezinde tutar, ona bütünlük hissi verir.²⁰ Psikoloji bir bilim dalı olarak ortaya çıkmadan önce insanlar, mitler vasıtasıyla içsel sorunlarını, yaşama dair düşüncelerini, kendi doğalarına ilişkin bulguları sınıflandırır. Birey kim olduğunu, nereden geldiğini merak eder, bunun cevabı da bireysel ve toplumsal öykülerde saklıdır. "Kimim, neyim, nasılım, neredeyim, nereden geldim, nereye gidiyorum?" tüm bu soruların cevaplarını mitler verir çünkü "mit, dışarıya yansıtılan bir ruhsallıktır. Yani mitik öyküler, dıştan içe değil, içten dışa hareket eder."²¹ Mitlerin temelinde de ancak psikososyokültürel incelemeyle ulaşılabilir ki, bu çözümleme için kullanılacak en gelişmiş kuram psikanalizdir. Aslında psikanaliz de bir mitoloji uyarlamasıdır: Psikanaliz, psikomitolojinin alt dalıdır.²² "Tüm psikolojik çözümleme ve tedavi yöntemleri, ortak mitler için geçerli olanın, bireysel mitler için de geçerli olduğu savından hareket eden 'psikomitolojik yapıçözüm'e dayanırlar."²³ Öyle ki bakıldığında çözümlemeci psikolojinin benlik, üst benlik, alt benlik gibi temel kavramları; Zeus, Prometheus, Dionysos vb. gibi Tanrı(ça) veya kahramanların yüksek düzeyde soyutlanmış ardıllarıdır.²⁴ Sonuç olarak insan, mitoloji içine doğmuş ve tarihini ondan kopartmıştır. Mit kavramı bilinenin dışında "yaşayan, insanı yaşatan, yaşanmış olan hikâye-

¹⁸ Jung, *İnsan ve Sembolleri*, 67.

¹⁹ Saydam, *Deli Dumrul'un Bilinci "Türk- İslam Ruhu" Üzerine bir Kültür Psikolojisi Denemesi*, 10-11.

²⁰ M. Bilgin Saydam, "Mitolojin Tarihi ve Psikomitoloji" *Psikomitoloji- İnsanı Öykülerinde Aramak 2* içinde, ed. M. Bilgin Saydam ve Hakan Kızıltan (İstanbul: İthaki Yayınları, 2021), 33.

²¹ Talat Parman, "Mit, Efsane, Destan, Hikâye, Anlatı, Söz, Söylem.../Sahi Neden Anlatıyoruz?" *Psikomitoloji- İnsanı Öykülerinde Aramak 1* içinde, ed. M. Bilgin Saydam ve Hakan Kızıltan (İstanbul: İthaki Yayınları, 2020), 164.

²² Saydam, *Deli Dumrul'un Bilinci "Türk- İslam Ruhu" Üzerine bir Kültür Psikolojisi Denemesi*, 11.

²³ Saydam, *Psikomitoloji- İnsanı Öykülerinde Aramak 2*, 39.

²⁴ Saydam, *Deli Dumrul'un Bilinci "Türk- İslam Ruhu" Üzerine bir Kültür Psikolojisi Denemesi*, 52.

leri” kapsayacak hâliyle kullanılırsa tam da psikomitolojinin çalışma alanına girer. Marduk, İsis, Şiva, Zeus ya da Mitras, Herkül, Köroğlu, Eyüp vb. ancak herhangi bir hikâye kahramanı kadar psikomitolojinin bir parçasıdır ve bilinmelidir ki her insan kendi/bireysel -yaşam- öyküsünün birincil (merkezî) kahramanı, başkalarının ya da ortak/kolektif öykülerin ikincil kahramanları ya da figüranlarıdır. Bu makalede de Duygu Asena'nın *Kadının Adı Yok* eseri seçilmiştir. Romandaki anne, eşinin baskılarına rağmen ses çıkarmayan, eve ve kocasına bağımlı olan bir kadındır. Baba ise narsist özellikler göstererek kızlarına ve karısına karşı bencil davranan, kendinde her şeyi yapma hakkı gören ama ailesinin hayatını, özgürlüğünü kısıtlayan biridir. Bu iki kahramandan anne, Külkedisi masalına dayanan Sindirella Kompleksi ışığında, baba ise Narkissos mitinden hareketle narsisizm açısından incelenecektir.

1. Sendrom/Kompleks

Sendrom, Türk Dil Kurumu'na göre²⁵ en yaygın şekliyle “belirge, belirti” anlamındadır. Belirli bir rahatsızlığı simgeleyen işaretlerin bütünüdür. Mecaz anlamı ise “bir durumun insan üzerinde bıraktığı olumsuz etki, sıkıntı”dır. “Antik Yunancada ise sun/syn ‘birlikte’ drome/drom ise ‘koşma’ anlamına gelen sundrome/syndrome sözcüğünden türemiştir. Yani birlikte olan, birlikte ilerleyen anlamı taşımaktadır.”²⁶ Sendrom veya diğer adıyla belirgi, birbiriyle ilişkisi yokmuş gibi görünen, fakat bir araya geldiklerinde tek bir olgu olarak gözükten bulgular bütününe denir.²⁷ Sendromlar ya kalıtsaldır ve gen yoluyla aktarılır ya da sonradan belirli sebeplerle ortaya çıkarlar. Bir sendrom çeşitli bulguların ispatından sonra hastalık adını alır ama buna rağmen hâlâ hastalık olarak kabul görmüş çoğu teori, geleneksel sendrom adını korumaya devam etmektedir. Down Sendromu bu duruma örnek gösterilebilir.²⁸ Tıp alanında hastalık olarak karşımıza çıkan bu sendromlar psikoloji alanında bireyin ruhsal durumuna işaret eder. Örneğin Andromeda Sendromu/Kompleksi, Sindirella Sendromu/Kompleksi, Oidipus Sendromu/Kompleksi vb. sayılabilir.

Makalenin konusu olan psikomitolojik sendromlar, hem psikoloji hem de mitoloji ile alakalıdır. Psikomitolojik sendrom, kişinin yaşadığı ruhsal duruma işaret eden, mitsel öğelerden yararlanılarak oluşturulan hastalıklardır.²⁹ Bu makalede de Duygu Asena'nın *Kadının Adı Yok* romanında tespit edilmiş iki komplekse yer verilecektir. Bu kompleksler ışığında da komplekslere kaynaklık eden kahramanlar tahlil edilecektir.

2. Sindirella Sendromu/Andromeda Kompleksi ve *Kadının Adı Yok*'ta Bağımsız Olamama Korkusu Karanlığındaki “Anne”

“Cinderella Syndrome” olarak bilinen ve dilimize Külkedisi olarak çevrilmiş olan Sindirella Kompleksi (daha eski ismiyle Andromeda Kompleksi) kadının bilinçli veya bilinçsiz şekilde kurtarıcı/beyaz atlı prens bekleme durumudur.³⁰ Sindirella Sendromu, Külkedisi masalına dayanır. Bilindiği üzere Külkedisi, üvey anne ve üvey kız kardeşlerinden gördüğü zulümden kurtulmak için bir çaba sarf etmez. Bağımlı bir hayat süren bu

²⁵ “Sendrom,” erişim 13 Ekim 2023, <https://sozluk.gov.tr/>

²⁶ Şafak Gündüz, “Kariyer Basamaklarında Kadının Düşmanı Olarak Kendisi: Süper Anne Sendromu, Görünmez Kadın Sendromu ve Külkedisi Sendromu,” *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi* 35, sayı: 35 (2017): 81.

²⁷ Gündüz, “Kariyer Basamaklarında Kadının Düşmanı Olarak Kendisi: Süper Anne Sendromu, Görünmez Kadın Sendromu ve Külkedisi Sendromu,” 81.

²⁸ “Sendrom,” erişim 13 Ekim 2023, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Sendrom>

²⁹ Burcu Akkaya, “Sindirella Kompleksi,” *Sendromların Eğitim ve Yönetime Yansımaları Mitolojiden Kurama* içinde, ed. Necati Cemaloğlu (Ankara: Pegem Akademi, 2023), 83.

³⁰ Akkaya, *Sendromların Eğitim ve Yönetime Yansımaları Mitolojiden Kurama*, 83.

kız, o dönemin kralının düzenlediği bir baloya gider ve orada tanıştığı prensle evlenmesi sayesinde üvey kardeşlerinin ve annesinin ötekileştirmesinden kurtulur. Külkedisi gibi bağımsız olmaktan korkan kadınlar hiçbir emek vermek istemezler. Kendi işlerini, evin ve sorumlu olduğu kişilerin görevlerini başkasına devretmek isterler. Sorumluluklarını teslim ettiği kişi de çoğunlukla bir erkektir. Kadının bağımsızlık korkusu yüzünden bir kişiye/erkeğe ihtiyaç duyması hâline Sindirella Kompleksi ismi verilir. 1980'li yıllarda Colette Dowling, *The Cinderella Complex: Women's Hidden Fear of Independence (Sindirella Kompleksi: Çağdaş Kadının Bağımsızlık Korkusu)* adıyla bir kitap yazar, bu sayede de komplekse olan ilgi artar. Dowling'e göre³¹ çocuklukta başlayan sorun yetişkinlikte de, evlilikte de, annelikte de devam eder. Kişi, çocukluğunda güvende ve huzurlu olduğunu hisseder. Çocuk, ne zaman neye ihtiyaç duysa ebeveyni bu ihtiyacı karşılar. Kadın için yetişkinlikte de bu durum böyle devam eder çünkü kız çocukları küçük yaştan itibaren bağlı, bağımlı ve koşullu yetiştirilir. Bu bağımlı olma durumunu aşamayan kadın evlendiğinde ya da hayatına bir erkek girdiğinde de işleri kadınca ve erkekçe olarak ayırır. Erkeğin daha çok risk ile sorumluluk alması ve çalışması gerektiğini düşünür. Böyle düşünen kadınlar parayla, ev ekonomisiyle ilgilenmezler, tüm bunları yaparken aslında bağımsızlıktan kaçarak çünkü kurtarılma arzusuyla yanarlar ve hayatlarına bir erkek girdiğinde onları kurtaran bir beyaz atlı prens bulmuş olurlar, bu adam bazen beyaz atlı bir prens, baba veya kardeş olabilir. Dowling, bu düşünceyi şu cümlelerle destekler; "Kendi başıma bir şey yapmak benim için çok zor. Yerimin hep bir başkasının arkası olduğuna inandım. Kusursuz bir abim vardı. Çoğu açıdan, onun gölgesinde büyümekten oldukça memnundum. Orada emniyeteydim".³² Anlaşılacağı üzere Sindirella Kompleksi'ne örnek olan kadın güvenli bir ortam ister ve bu korunaklı alanı da bir erkekte bulur.

Külkedisi/Sindirella Kompleksi isimlendirilirken üvey annesi ve üvey kız kardeşleriyle beraber yaşayan ve evin bütün işlerini yapan Külkedisi temel alınmıştır. Komplekse sahip kadınlar da Külkedisi gibi yardımsever, merhametli, çalışkan, her işin üstesinden gelen ama bir ödül bekleyen (beyaz atlı prens, iş yerinde terfi vb.), bağımlı olsa da bu noktada şikâyet etmeyen biri olarak tespit edilir. Komplekslere isim verirken masallardan yararlanıldığı kadar mitlerden de yararlanır. Bu nedenle eski ismiyle Andromeda Kompleksi olarak geçen bu psikolojik durumun daha net anlaşılması için Andromeda'nın mitik hikâyesinin özeti aşağıda verilmiştir.

2.1. Andromeda Miti

Mitolojide Andromeda, Kassiepeia'nın ve Aithiopia Kralı Kepheus'un kızıdır. Andromeda'nın annesi Kassiepeia, çok güzel ve gururlu bir kadındır. Kassiepeia, tüm Nereus kızlarından daha güzel olduğunu söyler bunun için övünür. Bu yüzden de Nereus kızları onu Deniz Tanrısı Poseidon'a şikâyet eder. Bu nedenle Tanrı, Aithiopia'ya korkutucu bir ejder gönderir, tüm ülkeyi karıştırır. Halkının çok zor durumda kaldığını gören ve içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulmak isteyen kral, kâhine danışmaya gider. Kâhin, krala tek çarenin kızını ejdere kurban vermesi olduğunu söyler. Çaresizlik içinde kalan kral, halk tarafından da baskı altında kalınca kızını, ejder yesin diye kayaya bağlar. Lakin canavar tam Andromeda'yı parçalayacakken Pegasus -kanatlı at- üzerinde gökyüzünde gezinen Perseus, gelir ve canavar Gorgo'yu öldürür. Perseus, o anda kayaya bağlı olan güzel Andromeda'yı görür, ona âşık olur ve kraldan izin alarak kızla evlenir. Fakat Andromeda'nın sözlüsü ve aynı zamanda Andromeda'nın amcası olan Phineus, adamlarıyla düğün gecesi Perseus'a saldırır.

³¹ Bkz. Collette Dowling, *Sindirella Kompleksi- Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu*, çev. Selçuk Budak. (Ankara: Öteki Yayınevi, 1994).

³² Dowling, *Sindirella Kompleksi- Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu*, 34.

Perseus, Gorgo'nun kafasını adamlara doğru tutar, adamların hepsini taşa dönüştürür. Andromeda, kendisini bu zorluklardan kurtaran Perseus ile mutlu ve uzun bir ömür yaşar.³³

Hikâyeden de görüleceği üzere kızlara çocukluktan beri bir başkasının yardımıyla hayatta kalabilecekleri, bir erkeğin parçası olurlarsa yaşayacakları ve bu sayede de mutlu bir yuva kurup evliyken de eşleri tarafından korunacakları ve desteklenecekleri dayatılır. Zor durumda kalan bir kadının erkek tarafından kurtarılması, kadınların bir kahraman beklemesine sebep olur. Dowling, Andromeda Kompleksi'ne paralel bu durumu bir masal kahramanı olan Sindirella vasıtasıyla açıklar.³⁴ Kadının, tam anlamıyla düşünmesini engelleyen ve hayal gücünü kullanmasına izin vermeyen, büyük ölçüde bastırılmış davranış ve korkulardan oluşan olgu, Sindirella Kompleksi olarak tanımlanabilmektedir. Sindirella gibi modern kadın da hâlâ dışarıdan bazı şeylerin kendi yaşamını değiştirmesi beklentisi içindedir.³⁵

Andromeda da Sindirella gibi yaşadığı sorunları çözmek için herhangi bir eylemde bulunmaz. Bulunduğu sıkıntılı ortamdan kaçmak için sabırla bir kurtarıcı bekler. Andromeda'da bir kabulleniş ve karşı çıkma durumu vardır. Öldürüleceğini bile bile ejderi/canavarı beklemeye başlar. Kadınlar içinde buldukları zor durumdan kurtulmak için bir çaba sarf etmezler aksine sabırla bekleyip bir kişinin gelip onları bu çetin şartlardan kurtaracağını umarlar. Kadınlardaki bu durum da Sindirella/Andromeda Kompleksi olarak anılır. Geçmişte Andromeda ismi yaygın olsa da şimdi Külkedisi masalından hareketle Sindirella Kompleksi ismi daha çok kullanılmaktadır.³⁶

Külkedisi masalından yola çıkılırsa Külkedisi, annesi vefat ettikten sonra sığınacak bir liman bulamaz. Sürekli annesinin mezarına gider ve bir ölüden medet umar ama bu da işe yaramaz. Üvey annesi ve kız kardeşleri ona hayatı zindan etmektedir ve o bir kurtuluş yolu arar. Prens, onun gözünde bir kahramandır, kötü hayattan kurtuluşu prens sayesinde olacaktır. Bu yüzden de üvey annesi izin vermese de herkesten gizli üç gün boyunca şenliğe gider. En sonunda da istediği olur ve prensle evlenir, artık sığınacağı bir liman vardır. Prens, onu kötü hayattan kurtarır. Artık evdeki temizlik, yemek, düzen işleri Külkedisi'nin sorumluluğundan çıkar.

Külkedisi'nin yolculuğuna bakıldığında eşini bir altın ayakkabı sayesinde bulduğu görülür. Bu ayakkabı Külkedisi için "büyülü nesnedir." Metinlerde kahraman yolculuğa çıkmadan önce elde etmek istediği şeyi belirlemiştir ve bu nesne için yolculuğa çıkacaktır. Kahraman bu hedefi büyüülü nesne konumuna taşır. Büyüülü nesneyi elde eden kahraman kişilik gelişimini tamamlamıştır.³⁷ Büyüülü nesne modern metinlerde bir anahtar, kitap, kadın, vatan, kahramanın ülkesini kurtaracak olan eşya vb. olabilir. Kahraman dönüş eşiğinden geçer ve ülkesine döner. Yanında getirdiği ödül dünyayı yeniler. (iksir)³⁸ Külkedisi'nin hayatı da bu ayakkabı/büyülü nesne sayesinde değişmiş, dönüşmüş olur. Kahraman elde etmek istediği rahat, huzurlu hayata büyüülü nesneye

³³ Detaylı bilgi için bakınız. Pierre Grimal, *The Concise Dictionary Of Classical Mythology*, çev. A. R. Maxwell Hyslop. (Oxford: Basil Blackwell, 1990), 43-44.; Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, 38.; Hera Syndulla, "Bağımsız Olmaktan Korkup Çözümü Erken Yaşta Evlilikte Bulan Kadınların Sahip Olduğu Durum: Andromeda Kompleksi," erişim 1 Mayıs 2023, <https://onedio.com/haber/bagimsiz-olmaktan-korkup-cozum-erken-yasta-evlilikte-bulan-kadınların-sahip-oldugu-durum-andromeda-kompleksi-892859>

³⁴ Gürel, "Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması," 541.

³⁵ Dowling, *Sindirella Kompleksi- Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu*, 25.

³⁶ Akkaya, *Sendromların Eğitim ve Yönetime Yansımaları Mitolojiden Kurama*, 83.

³⁷ Hilal Akça, "Kemal Tahir'in Millî Mücadele Konulu Romanlarında "Seçilmiş Kahraman" ve "Büyülü Nesne";" *Türkiyat Mecmuası* 29, sayı: 1 (2019): 11.

³⁸ Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, çev. Sabri Gürses. (İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık, 2013), 201.

eriştikten sonra kavuşur. Külkedisi de kendi kişiliğini yolculukta tamamlar, ayakkabı sayesinde hayal ettiği hayatı elde eder ve prensle mutlu bir evliliğe sahip olur.

Sindirella Kompleksi yaşayan kadınlar korunmak, gözetilmek isterler. Bağımsızlık onlar için mutluluk değil aksine korkutucu bir şeydir. Külkedisi gibi bir erkekten medet umarlar. "Yalnız olmaktan nefret ediyorum. Keseli hayvanlar gibi, bir başkasının derisinin altında yaşamak isterdim. Emniyette olmayı, sıcak, bakılıp gözetiliyor olmayı, havadan, hatta yaşamdan daha çok istiyorum."³⁹

Duygu Asena, *Kadının Adı Yok* romanında bir ailenin hayatını evin kız çocuğunun izlenimleriyle verir. Bu ailede baba baskıcıdır, anne ise pasif bir karakterdedir. Asena, kadını öne çıkararak anneliğini ve eş rolünü koca baskısı altında geçiren anneyi anlatır. Bu kadında da mutsuz olmasına rağmen gidememe, eşini terk edememe durumu vardır. Romandaki anne, bağımsızlık korkusu yüzünden mutsuz yaşamayı kabul eder, eşine çocuk gibi bakar, adeta evin hizmetçisidir ama yine de bu hayatı bırakamaz;

O sırada babamın yukarıdan sesi geldi, "Sütüüm!" Annem, "Ah, uyanmış," dedi. Yellim yepelek mutfığa, babamın her sabah yatakta içtiği sütünü ısıtmaya gitti. Babam işe geç gider, annem her sabah erkenden kalkıp önce onun sütünü ısıtıp yatağına götürür, sonra iki dakika pişmesi gereken yumurtalarını hazırlar, onu zamanında aşağıya çağırır, daha sonra da bizim üstüne tereyağı ve vişne reçeli sürülmüş kızarmış ekmek dilimlerimizi hazırlar. Ve bütün bunlar için babam ona istediği parayı vermez.⁴⁰

Kadın, aslında anne veya eş rolünden çok evde hizmetçi gibidir ve hizmetçiliğini yaparsa hayatının yolunda gideceğine inanır. Kadın kahramanlar, büyümüş olmanın verdiği acıdan ve belirsizliklerden kendilerini korumak isterler ve çevrelerine "cam balon" inşa ederler. Onlar, gerçek dünyadan bihaber yaşarlar. Zamanla bu camdan duvarlar kadına çok yaklaşır ve kadın, başının üstündeki tavana kafasını çarpmadan ayağa kalkamayacak hâle gelir. Cam tavanı fark eden kadın, bu tavanla yüzleşmekten korkar ve hayal dünyasında başka bir yerde yaşadığını düşünür. Cam duvarlar arasında yaşayan kadın, bu oyuna devam eder ve bu sayede de herkesin onu beğeneceğini, sonunda ödüllendirileceğini aklından geçirir. Cam balonun içindeki kişi, kendine güvenli bir ortam oluşturur ve bu alandan kurtulmak için her şeyi riske atıp gitmeye de cesaret edemez, burada yaşamaya devam eder.⁴¹ *Kadının Adı Yok* eserindeki anne de bu camı kırmak istemeyenlerdendir çünkü kırarsa dış dünyanın farkına varacaktır. Kadın, yaşadığı alandan başka gerçek bir hayat olduğunu görecektir, bunun için oradan kurtulmak istemez, bu bir eylem gerektirdiği için bunu yapmaz. Anne, kendi dünyasında mağdur eşi oynayıp hayatına devam eder. Cam balonla yüzleşmek istememesinin bir nedeni de Sindirella Kompleksi'ne bağlanabilir. Bu komplekse sahip kadınlar, kendileri için bir şey yapmazlar, hareketsizdirler, sessizce oturup kurtuluşu/kahramanlarını beklerler, bu durum annede de vardır. Ayrıca kadının iki kızı vardır kızlarının hayatında söz sahibi babadır. Baba kızların eğitimine, kıyafetlerine, görüşecekleri kişilere kadar karışır. Romandaki anne burada da sorumluluğu almaz, o, adamla vardır, eşi yokken yok gibidir, görünmez. Kadın, kocasının istediği gibi davranınca adamın gözünde iyi bir eş konumuna yükselir. Kızının aktardığı şu sözler "[...] üstüne bir şey alabilmek için babama yalvar yakar oluşunu... Babam dövmüyor... evet... ama o yüzünün ifadesi dayaktan beter... Hepimiz onun elinde esiriz... evet. Onun parası var."⁴² durumu anlatmaya yeter. Romandaki bağımlı kadın, aşağılanır, bir kazancı olmadığı için parayla tehdit edilir ve ezilir, kendine ait

³⁹ Dowling, *Sindirella Kompleksi- Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu*, 7.

⁴⁰ Duygu Asena, *Kadının Adı Yok* (İstanbul: Doğan Kitap, 2021), 21.

⁴¹ Hilal Akça, *Ataerkilliğin Manevi Kızları- Kadın Kahramanın Ölüler Diyarına İnişi* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2022), 255-256.

⁴² Asena, *Kadının Adı Yok*, 46.

şeylerde bile (bir elbise almak, dışarı çıkmak, alışverişe gitmek, gezmek, arkadaşlarıyla ev toplantıları yapmak vb.) eşinden izin alması gerekir. Ona, eşi onay ve para verirse bu faaliyetleri gerçekleştirebilecektir. Ama yine de bu onu rahatsız etmez, kadın tüm bunlardan rahatsız olsa bile kendi dünyasından kurtulmak için hiçbir davranışta bulunmaz, harekete geçmez.

Romandaki kız çocuk annesinin, babasının bencil davranışları altında ezilmesine rağmen bağımlı bir hayat sürdüğünün, babasının da kadına nasıl davrandığının, bu ilişkide sevgi ve saygı olmadığı farkındadır. Aslında anne, sevmediği adamın yanından ayrılmamakta ve mutsuz olmasına rağmen evliliğini sürdürmektedir. Sindirella Kompleksi'ne örnek oluşturan annenin eylemsizliği/hareketsizliği bu alıntıdan da görülür;

Huysuz kendisi, babamla tavla oynarlarken hep kavgaları o çıkarıyor. Sesi de tekdüze... Vir vir vir mızıkçılık yapıyor. Babam da her gece tavlanın kapağını güm diye kapayıp, oyunu bırakıyor. Kavga başlıyor. Onların bu seslerinden sinirlerim harap. [...] Birbirlerini hiç sevmiyorlar. Ve birbirlerini sevmeden o işi yapıyorlar. Ve her seferinde annemin hiç sesi çıkmıyor. Acaba annem o sırada ne yapıyor? Hiç bilmiyorum.⁴³

Romanın ilerleyen sayfalarında kız çocuğu, babasının annesini aldattığını görür. Babası, annesini komşuları Gülriz Abla ile aldatıyordur ve bunu ilk gören kız olmuştur. Kız bu ihanet olayına şahit olduğunda ilk başlarda komşuları Gülriz ablaya ve babasına nefretle yaklaşır. Normalde babası evlatlarına sevgi göstermeyen, ilgisiz biriyken birden kızına iyi davranmaya başlar çünkü yaptığı hatanın dile getirilmesinden korkar. Bu durum da çok sürmez ve adam, eski hayatına devam eder, kendinde her şeyi yapma hakkı görür.

Gülriz Abla bizde. Annem gider gitmez geldi, babamla konuşuyorlar. Babama enişte der, annemin arkadaşı, bizim karşı komşumuz. Annemden çok daha genç ama o da yaşlı, 30 yaşlarında var. [...] “Gülriz Abla, Gülriz Abla...” Ses yok, [...] birden yemek odasında patırtılar oldu, yemek odasının kapısı kapalıymış, hiç fark etmemişim, kapı açıldı yemek odasının perdeleri de kapalı, Gülriz Abla çıktı, saçları darmadağın, bluzu eteğinden çıkmış, sırtına doğru toplanmış, arkasını düzeltmemiş, babam da içeride... “Söyle canım” dedi... O anda her şeyi anladım, gözlerim karardı, dünyam yıkıldı.⁴⁴

Babasının bu hatasını bilen ve karşısında hatasını telafi etmeye çalışan bir baba göremeyen kız çocuğu, duruma şahit olsa da annesine söyleyip söylememe konusunda kararsız kalır çünkü bilir ki annesinin gidecek yeri yoktur. Annesinin tek çaresi(!) onu aldatan adamdır, kadın bir şey yap(a)mayacak durumdadır. Kız, annesinin aldatılan bir eş olduğunu bilerek hayatına devam etmesindense gördüklerini ona söylememeye karar verir.

Annemi uzun uzun düşündükten sonra, evet annemi düşündükten sonra bunu ona bir süre söylememeye karar veriyorum. Söylesem ne olacak? Anneannem durmadan ağlayan bir kadın, emekli maaşıyla geçiniyor ve kimseyle geçinemiyor... Ölen çocukları, ölen kocası için durmadan ağlar, hep ağlar... Hepimizden ona acımamızı ister... Bir gün güldüğünü, bir gün bizi sevip okşadığını görmedim...⁴⁵

Aldatan bir babaya şahit olan kız çocuğu, annesinin ailesini düşünür. Kadının arkasında baba da anne de yoktur ve aldatıldığını öğrenince üzülecek ama o adamla aynı evde kalmaya devam edecektir. Kızın anne-annesi sürekli şikâyet eden, mutsuz, hoşgörüsüz bir kadındır ve annesi aile evine dönerse bu hüznü anneye yaşamak zorunda kalacaktır. Dowling'in de aktardığına göre yetişme tarzı aslında bir başkasının parçası olmayı çocukluktan beri kadınlara öğretmiştir. Ölene kadar kadınlar mutlu evlilikle korunur, desteklenir, onla-

⁴³ Asena, *Kadının Adı Yok*, 32.

⁴⁴ Asena, *Kadının Adı Yok*, 42-43.

⁴⁵ Asena, *Kadının Adı Yok*, 43-44.

ra dibe batmaktan bir erkek sayesinde kurtulacakları söylenir.⁴⁶ Kadınlar bir erkeğin gölgesinde yetiştirilse de onlar için her zaman mutlu olmak, desteklenmek, güvenli bir yuva kurmak geçerli değildir, örneğin aldatılan kadın artık mutlu bir evliliğe sahip olamayacaktır. Ama kadınlar aldatılsalar da onların tek çareleri evliliklerini korumak ve devam ettirmektir, bununla büyürler. *Kadının Adı Yok*'taki kız çocuğu da bunları düşünür, susar ama içi içini yemeye devam eder;

Annemi düşündüm, her gittiği yerden eve koşa koşa, kan ter içinde gelişini, üstüne bir şey alabilmek için babama yalvar yakar oluşunu... Babam dövmüyor... Evet... Ama o yüzünün ifadesi dayaktan beter... Hepimiz onun elinde esiriz... Evet. Onun parası var.⁴⁷

Romanda aldatılan kadın için asıl sıkıntılar eşi öldükten sonra başlar. Dışarı işlerini halletmeye alışkın olmayan kadın, ev içi bir yaşam sürdüğü için oldukça zorlanır, evi geçindirmek ne demek bilemez, tek başına sorumluluk alamaz. Dolayısıyla kadın, adam ölünce boşluğa düşer asıl bağımsızlıkla o zaman tanışır ve afallar.

Ya annem... Anneme bile gidemiyorum, kadıncağz zayıfladı, eridi, bitti. [...] Annem sanki hayatında dışarı çıkmamış... Telefon parası nereye ödenir, elektrik parası nereye yatırılır, kazıklanmadan nasıl, nerelerden alışveriş edilir... Evin odunu, kömürü nereden alınır... Hiçbir şeyden haberi yok, sanki bunca zaman başka bir gezegende yaşamış... Acaba bize gelse, bizimle otursa bir süre... Hayır... Yalnızlığa alışmalı, sonra hiç yapamaz diyor doktorlar.⁴⁸

Eşinin ani ölümünden sonra kadın hastalanır. Aslında sebebi eşinin ölümünden duyduğu üzüntü değil boşluk hissidir. "Sindirella Kompleksi'nin, [...] en acıklı sonucu, yaşlılıktaki terk edilmişliktir. [...] Eş olmaya bağladığımız sahte güvenceyle dul kadının yalnızlığı ve yoksulluğu arasındaki bağlantıyı görememek bir hastalığa eş değerdedir. Bir başkasının bize bakacağına, kendi refahımızdan sorumlu olmak zorunda kalmayacağımıza umutsuzca inanmak istiyoruz!"⁴⁹ Kadın, eşini sevmediği için kızlar da annelerinin bu kadar hastalanmasına şaşırırlar. Doktor doktor dolaşırlar, doktorlar durumun psikolojik olduğunu, kadının yalnızlıktan korktuğunu ancak alışması gerektiğini söylerler. Anneleri özgürlüğün, yalnızlığın, tek başına hayat sürmenin ne demek olduğunu bilemez, eşi onu kısıtlamış bunların hiçbirini öğretmemiştir. Bağımsızlığı bilmeyen kadın dul kalınca da yalnızlıktan hastalanır.

Annemi ünlü bir doktora daha götürdüm. [...] Bir hastanenin nöroloji kliniğine yatırdık. O kadar zayıflamış [...] Her akşam ona uğruyorum... Klinik şefi, "Annenin yaşama arzusu kalmamış, ona güç vermelisin, onu hayata bağlayacak bir şeyler yapmalısın" dedi...⁵⁰

Bu kadın kahraman için dışarıyı bilmemek, hayatı öğrenmemiş olmak, sürekli eşinin arkasında bir hayat sürmek tabii ki Sindirella Kompleksi'ni kaçınılmaz kılar. Sindirella Kompleksi sebebiyle gerek iş hayatında gerekse ev hayatında kadın, özgürleşmekten korkar, hâlâ korunmaya ve kurtarılmaya muhtaç olduğunu düşünür. Kendisini yeterli görmez, sorunlarını çözemeyeceği fikrine kapılarak mücadele etmez.⁵¹

⁴⁶ Dowling, *Sindirella Kompleksi- Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu*, 7.

⁴⁷ Asena, *Kadının Adı Yok*, 46.

⁴⁸ Asena, *Kadının Adı Yok*, 93.

⁴⁹ Dowling, *Sindirella Kompleksi- Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu*, 46.

⁵⁰ Asena, *Kadının Adı Yok*, 106.

⁵¹ Akkaya, *Sendromların Eğitim ve Yönetime Yansımaları Mitolojiden Kurama*, 83.

Dowling'in⁵² aktardığına göre her şey çocuklukta başlar. Huzursuzluk, uykusuzluk, kâbus, korkunç gece kavramları çocuklukta bilinmez. Kadınısı içgüdü evlilikte de tüm bunların yok olacağını söyler. Bu yüzden kadınlar, evliliği bir çare olarak görür. Roman kahramanı annenin de durumu budur evlilikte gece yalnız kalmadığı, korkularla yalnız mücadele etmediği için eşini kaybedince yalnızlıktan hastalanır. Bağımlılıkla ilgili olan bu durum kadının kendisine bakmayı, kendisini korumayı, kendisini rahat hissedecek şeyler yapmayı kadına yetersiz gördürür.

Sindirella Kompleksi'li kadının kendi annesiyle de ilişkisi zayıftır. Bu kadınlar annelerinden yeterli ilgiyi görememiş, o anne-kız bağıni kuramamışlardır. Dowling'in hayat hikâyesini verdiği bir kadın annesinin neye benzediğini bilmez, annesinin kim olduğunu bile bilmediğini iddia eder çünkü onu gerçek manasıyla tanımaz. Hangi rengi sever, en sevdiği yemek nedir vb. gibi soruların cevaplarını veremez.⁵³ *Kadının Adı Yok* eserindeki annenin de kendi annesiyle, ailesiyle bir bağı yoktur, annesiyle ilişkisi zayıftır. Anneanne, kız torunu tarafından eşini ve çocuklarını kaybettikten sonra sürekli ağlayan bir kadın olarak tanımlanır. Torun-anneanne arasında da anne-kız ilişkisinde de sevgi bağı yoktur. Anneanne, mutsuz olduğu için bu mutsuzluk kızına da geçmiştir, kızını da torununu da karşısına alıp sevip okşamayı bilmez. Bu anne sevgisi eksikliği de romandaki Sindirella Kompleksi'ne örnek kadını aldatılsa bile eşine bağımlı olmaya itmiştir çünkü o, anne evine dönemeyeceğini bilir.

Sonuç olarak *Kadının Adı Yok* eserinde ele alınan anne, anlatılan özelliklerle Sindirella Kompleksi/Andromeda Kompleksi'ne örnek oluşturur. Dowling'in de aktardığı üzere bağımsızlığı kazanmak isteyen kadın kendini güvende hissettiği ama bir kelepçe gördüğü bağımlılığı terk etmek zorundadır. Kendini seven, yeteneklerinin farkında olan kadın bunun bilincindedir.⁵⁴ Makalede ele alınan anne ise bağımlılığı terk etmek istemez, özgürlüğü için hiçbir şey yapmaz. Kadın, eşinin baskısı altında yaşamayı kabul eder, kızlarının bile özgürlüğü kısıtlanmaktadır ama buna da sesini çıkarmaz. Eşinin gölgesinde yaşayarak kendini güvende hissedilen bu kadın, hayata ve eve dair sorumlulukları da adama bırakmıştır, dolayısıyla kocası ölünce büyük bir boşluk hissi yaşar, bu psikolojiyle kendini yetersiz görmeye devam ederek hayata gözlerini yumar.

3. Kendine Aşırı Hayran Olma Hastalığı Çıkmazındaki Narsist “Baba”

3.1. Narkissos Miti⁵⁵

Nergis çiçeğine ismini veren Narkissos'un öyküsünü *Dönüşümler* adlı eserinde anlatan Ovidius, Narkissos ile Ekho'nun aşkını yazar. Bu hikâyeye göre Narkissos, mavi saçlı Nympha Liriope ile Nehir Tanrısı Cephisus'un oğludur. Cephisus uzun zamandır Liriope'nin peşindedir ve bir gün onu suların arasında sıkıştırır, Liriope ile beraber olur. Bu ilişkiden Narkissos dünyaya gelince annesi oğlunu kâhine götürür ve kâhin “Narkissos, eğer kendinin farkında olmazsa uzun süre yaşayabilir.” der. Onun henüz küçük bir çocukken bile güzelliği dillere destandır. Narkissos, delikanlı olunca her iki cinsten de talipleri olsa da kimseye gönül vermez, sadece kendi güzelliği ile ilgilenir, taliplerini sertçe geri çevirir. Narkissos'a gönlünü kaptıranlardan biri de

⁵² Dowling, *Sindirella Kompleksi- Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu*, 9.

⁵³ Dowling, *Sindirella Kompleksi- Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu*, 123.

⁵⁴ Dowling, *Sindirella Kompleksi- Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu*, 251.

⁵⁵ Narkissos miti için şu kaynaklar kullanılmıştır, detaylı bilgi için bakınız; Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, 211.; Edith Hamilton, *Mitolojya*, çev. Ülkü Tamer. (İstanbul: Varlık Yayınları, 1983), 60-63.; Ovidius, *Dönüşümler*, çev. İsmet Zeki Eyüboğlu. (İstanbul: Payel Yayınevi, 1994).; Robert Graves, *Yunan Mitleri 1-2*, çev. Uğur Akpur. (İstanbul: Kolektif Kitap, 2020), 348-351.

Ekho'dur. Ekho, Hera yüzünden başkalarının söylediği son sözler dışında konuşmamaktadır. Anlatıya göre Hera'nın eşi tanrılar tanrısı Zeus, Nymphaları ile beraber olmak için yeryüzüne iner, Hera da bu durumdan şüphelenir. Bunu anlayan Zeus, Ekho'nun yanına gider, Ekho'ya, Hera'yı meşgul etmesini ve ona birbirinden heyecanlı uzun uzun hikâyeler anlatmasını söyler. Ekho, bu görevi yapar ama Hera, bunun kocasının yapmış olduğu bir oyun olduğunu anlar, Ekho'yu bir daha hikâye anlatamasın diye cezalandırır. Ondan beri de Ekho, sadece duyduğu son sözleri tekrarlayan biri olur.

Bir gün Narkissos, geyikleri tuzaga düşürmek için ormana girer, bunu gören Ekho, sevdiğini gizlice izlemeye başlar, aşkını anlatmaya çalışsa da Narkissos'a hiçbir şey söyleyemez. Arkadaşlarından ayrılan Narkissos, bir an Ekho'nun belli belirsiz sesini duyar ve "Biri mi var orada?" diye bağırır, Ekho da "Burada," der. Narkissos, kimseyi görmeyince şaşkınlıkla "Buraya gel" şeklinde seslenir. Ekho, karşıdan aynısını söyler: "Buraya gel." "Benden niye kaçıyorsun?" "Benden niye kaçıyorsun?" "Buraya gel de birleşelim." "Buraya gel de birleşelim" der ve sonunda utana sıkıla saklandığı yerden çıkar, yüzüne bir yaprak kapatır. Fakat Narkissos, Ekho'ya da -her zamanki gibi- Nymphalara davrandığı şekilde davranır ve "Ölürüm daha iyi, diyeceğime yat benimle!" diye bağırır. Ekho, "Yat benimle!" cümlesini tekrar eder. Ne var ki Narkissos, bunu duyunca hemen kaçar. Ekho, aşkına karşılık bulamayınca çok üzülür, bundan sonraki ömrünü herkesten uzakta vadilerde, mağaralarda geçirir, vadilerden birinde ölür. Bu hikâyeden sonra vadilerde tekrar edilen sözleri hep Ekho'nun söylediğine inanılır.

Hikâyelerden birine göre de Narkissos'un reddettiği kızlardan olan Ameinos, Narkissos'a çok âşıktır. Her defasında bu aşkı dile getirirse de Narkissos, diğer kızlara yaptığı gibi Ameinos'u da küçük düşürerek geri çevirir. Anlatıya göre Narkissos, Ameinos'a bir kılıç gönderir ve kız Narkissos'un evinin eşliğinde kendini bu kılıçla öldürür. Ameinos, hayata gözlerini yumarken tanrılara bencil, kendini beğenmiş, taş kalpli Narkissos'u lanetlemeleri için dua eder. Alpheios'a akan Helisson Nehri'nin bir koluna adını veren Ameinos'un yalvarışlarını duyan Artemis, Narkissos'u cezalandırmak için onu kendi kendine âşık eder ve bu aşkı tamama erdirmez. Yakışıklı avcı, olanı biteni bilmeden Thespia'daki Donakon'da bir gün öylesine gezinirken susuzluğunu gidermek için gölün kenarına gelir. Gölet bir gümüş kadar parlak, hayvanlar tarafından kirletilmemiş, üzerine bir dal veya yaprak bile düşmemiştir. Bu yüzden göl sanki bir ayna gibidir. Gölette kendi yansımasını gören Narkissos, yüzünün güzelliğini fark eder. Bu güzel yüz, o zamana kadar Narkissos'a âşık olan bütün kızlardan daha güzeldir. Narkissos, önce bu güzel yüzü öpmeye çalışır sonra kendi yüzü olduğunu anlayınca aklını kaybeder, o yüze hem sahip olmuş hem olamamış bir hâldedir, yine de kendini görüp de sahip olamamanın acısıyla yemek yemez, hiçbir şey içmez olur. En sonunda gölün kenarında kendi kendine sahip olamayacağını anlayan Narkissos, hançeri kalbine saplayıverir. Ekho, onu affetmese de bu acılı anında onun yanındadır ve Narkissos'un "Ah gençlik! Beyhude sevilmiş gençlik, elveda!" dediğini duyar. Narkissos'un yere dökülen kanından kırmızı taçyapraklarıyla beyaz nergis (narcissus) çiçeği açar.

3.2. Narsisizm

Narsizm terimi,⁵⁶ Paul Näcke tarafından 1899'da kullanılmıştır. Birey, kendi bedenine cinsel bir nesneye davranır gibi hareket ederse bu narsisizmle eşleşir. Yani narsistlik, kendi bedenine tatmin olana kadar hayranlıkla bakan, bedenini seven, onu okşayan insanın tutumudur. Kendi bedenini sevip okşayacak kadar ilerlemiş

⁵⁶ Freud, narsisizm yerine narsizm terimini tercih eder. Bu yüzden alıntıda "narsizm" olarak yazılmıştır.

narsizm, sapıklık anlamı taşır.⁵⁷ Lakin sonraki yıllarda yapılan araştırmaya göre narsistik tutumun özellikleri başka kişilerde de tespit edilir. Örneğin eşcinsel kişilerde bu özelliklere rastlanılabilir. Bu yüzden narsizm bir sapıklıktan ziyade kendini koruma içgüdüsünden kaynaklı oluşan bencilliğin libidinal bir tamamlayıcısı olmakla beraber her insanda belli bir ölçüde karşımıza çıkabilir.⁵⁸ Narsisizm terimi, yukarıda öyküsü verilen Yunan mitolojisinde güzel bir peri kızı olan Ekho'nun çok âşık olduğu Narkissos karakterinden gelir. Narkissos karakteri, efsaneye göre suda yansımalarını görür ve kendine âşık olur. Ancak araştırmacıların da belirttiği gibi kendine âşık olmak, kendine cinsel bir objeye duyduğu hayranlığı/sevgiyi duymak sapıklık boyutundadır. Daha sonraki incelemelerde tespit edilen özelliklere göre narsistler kendilerini diğer kişilerden üstün olarak görürler. Onlar özeldir, daima hak sahibidir ve benzersizdirler. Ayrıca başka kişilerle duygusal açıdan samimi ve sevgi dolu ilişkiler kurma konusunda da eksiktirler.⁵⁹ Twenge ve Keith Campbell narsisizmdeki kişilik özellikleri ile narsistik kişilik bozukluğu (NKB) arasındaki farka da değinmiştir; "Fazlasıyla narsistik veya narsist olmanız, tanısı konmuş bir psikiyatrik bozukluğunuzun bulunmasıyla ya da narsisizminizin patolojik seviyeye ulaşmış olmasıyla aynı şey değildir."⁶⁰ NKB tanısını ancak psikoloji alanında uzman kişiler koyarlar. Ayrıca NKB, kişiler arasında narsistik kişilik kadar yaygın değildir.

Behary'nin aktardığına göre narsist kişiler dışarıdan bakıldığında çekici görünseler de korkutucudurlar, afili cazibeyle dolu ve ışıklı zırhla, iyi bir mevki ve baş döndürücü bir servetle sarılmış olabilirler, böyle kişilere şövalye görünümlü narsist denir ve bunlar, bir illüzyon ustasıdır. Aslına bakılırsa tümüyle bir tehdit oluşturabilirler. Narsistin çevresindeki kişiler narsistin üstün becerileri, zekâsı, kusursuz görünümlü özgüveni yüzünden baştan çıkarıcı cazibesine kapılabilirler. Bununla birlikte narsistin kibirliliği, tepeden bakışı, kendini hep haklı görmesi ve empati yoksunluğu uzun dönemde sorunlu bir ilişkiye yol açabilir.⁶¹

Narsist kişiler çoğunlukla bencildir, insanlar arasında mükemmel bir imaj çizmeye, itibarlı biri olmaya, statüsü yüksek mesleklerde yer almaya çalışırlar. Onlar, çevresindekileri hatta bazen en yakınlarının sorunlarını bile dinlemekten acizdirler, şefkat gösteremezler, karşısındaki insanların ihtiyaçlarını anlayamazlar, çünkü kendilerini sevdikleri kadar kimseyi sevmezler. Bu durum onların içten, gerçek ve yakın bağ kurmalarını engeller. "Narsist kendini çok önemser, mağrurdur, kendini metheder, çok konuşur ya da kendi hayalinde bir efsanedir."⁶² Kendilerini övdükleri konular da ahlak, iç güzellik gibi maddeler değildir. Bunların bir narsist gözünde hiçbir önemi yoktur. O dış görünüşle ilgilenir. "Ben çok ahlaklı bir insanım" diye kendini öven narsist yoktur ama "Ben çok güzelim/yakışıklıyım." diyerek kendini öven çok narsist vardır. Dolayısıyla dış görünüşüne hayran olan, çevresini önemsemeyen, kendini önceleyen, etrafındaki kişileri, nesnelere vb. kendi çıkarları için kullanan kişiler narsisttir.

Duygu Asena'nın kaleme aldığı *Kadının Adı Yok* romanında iki kız çocuğu babası olan ve evlilik hayatında daima "evin reisi" konumunda olmayı dayatan, karısıyla mutlu olmayıp komşu kadın Gülriz Hanım ile

⁵⁷ Sigmund Freud, *Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası*, çev. Banu Büyükkal ve Saffet Murat Tura. (İstanbul: Metis Yayınları, 2015), 23.

⁵⁸ Freud, *Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası*, 23.

⁵⁹ Jean M. Twenge ve W. Keith Campbell, *Asrın Vebası: Narsisizm İleti*, çev. Özlem Korkmaz. (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2010), 44.

⁶⁰ Twenge ve Campbell, *Asrın Vebası: Narsisizm İleti*, 49.

⁶¹ Wendy T. Behary, *Narsistle Ateşkes-Benmerkezci Biriyle Ayakta Kalma ve Gelişme*, çev. Melis Caner ve Nihan Azizlerli. (İstanbul: Psikonet Yayınları, 2017), 27.

⁶² Twenge ve Campbell, *Asrın Vebası: Narsisizm İleti*, 43.

eşini aldatan bir adam vardır, romanda bu kahramanın ismi geçmez. Çocukluğuna da çok fazla rastlanılmayan bu kişi, romanda daha çok gerçek bir baba ve eş olamayışıyla ortaya çıkar.

Wendy T. Behary'nin kaleme aldığı *Narsistle Ateşkes- Benmerkezci Biriyle Ayakta Kalma ve Gelişme* adlı kitaba göre narsist kişiler bencil, çevresindeki kişileri aşağılayan, güvensiz, kendini beğenmiş, sürekli övülme-yi bekleyen, her şeyi kendilerine hak gören, yaptıkları hatalardan pişmanlık duymayan, duygusallıktan uzak, anlayışsız kişilerdir.

Kadının Adı Yok romanındaki baba da bu esere göre narsistik ölçütlerini karşılamaktadır. Örneğin adam bencildir, eşinin işi var mı, başka bir şeyle mi uğraşiyor düşünmeden önce kendi işinin halledilmesini ister hatta bunu alışkanlık hâline getirmiştir ve çocuk gibi davranmaya başlamıştır. Hotchkiss'e göre narsist bir kişiyle olan kadın, çoğunlukla bebeğin annesiyle bir olma hâlini canlandırır, kadın bu ilişkide öznelliğini yitirir, bireyselliğini narsistin hizmetine sunarak yok eder, bu durum için de 'birleşme sanrısı' kavramı kullanılır.⁶³ Romanda da durum aynıdır, narsist baba o denli öznelliğini önemser ki eşinin bireyselliği/özneliği onun gözünde hiç de önemli değildir. "Babam işe geç gider, annem her sabah erkenden kalkıp önce onun sütünü ısıtıp yatağına götürür, sonra iki dakika pişmesi gereken yumurtalarını hazırlar, onu zamanında aşağıya çağırır."⁶⁴ Adam, eşini düşünmeden ona emir verircesine çocuk gibi sütünü ister, aslında narsist babanın önceliği şey kendidir. Ailesinin fikrini almadan sosyal etkinliklere bile baba karar verir, her şeyi kendinde hak görür. "Çünkü narsistik kişilik bozukluğunda kişi, mükemmellik, güç, zenginlik ve kusursuz bir bedene sahip olma tutkusuna sahiptir."⁶⁵ Evde ve dışarıda babanın kuralları geçer, güç ondadır, eşini ve kız çocuklarını erkeklerden soyutlarken kendisi ailesiyle bile gittiği sinemaya komşuları Gülriz Hanım'ı götürür. Kurallar onun için geçerli değildir. "Her cumartesi babam bizi sinemaya götürüyor. Daha önceden locada yer ayırtıyor. Locasız sinemalara asla gitmiyoruz. Annemi ve bizi insanların arasında oturtamayacağını söylüyor. "Veririm paramı, keyfime bakarım" diyor. Annem, kardeşim, ben, komşumuz Gülriz Abla, her cumartesi gidiyoruz..."⁶⁶

Narsisizm özelliklerinden biri de "aşağılama" durumudur ve bu narsist babada da vardır, kızlarını da eşini de aşağılar, kendini onlardan daha üstün görür. Örneğin kızı üniversite sınavına girmek istediğinde kızının zekâsını küçümser; "Hadi kardeşin neyse ama sen bu tembellikle nah kazanırsın sınavları."⁶⁷ der. Eşinin yaptığı alışverişe bile güvenmez, iyi ve kaliteli ürünler alamayacağını düşünür, eşine de kızlarına da zorbaca davranır, kendinden başka kimseye güveni yoktur, çevresini aşağılayarak kendini yüceltir. Narsist kişiler ilişkide partnerlerini küçümserler. Bu onların kendilerinin tatmin olmasını sağlar. "Narsistin büyüsel düşünmesi, başkalarını kullanmaya dayalı bir idealleştirme ve utançlarını yığarak başkalarını değersizleştirme ile küçük düşürme gibi çabaları, onun kendini önemsiz ve kusurlu görmemek için başvurduğu bazı yöntemlerdir."⁶⁸ Narsist kişiler kendini beğenmiş oldukları için böyle düşünürler. "Babam hepimize, her şeyimize

⁶³ Sandy Hotchkiss, *Narsistik Bir Dünyada Hayatta Kalma Rehberi*, çev. Ahmet Bora Pekiner. (İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık, 2014), 143.

⁶⁴ Asena, *Kadının Adı Yok*, 21.

⁶⁵ Hilal Akça, "Leyla Erbil'in Eski Sevgili Hikâyesine Psikomitolojik Bir Yaklaşım," *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 8, sayı: 4 (2019): 2101.

⁶⁶ Asena, *Kadının Adı Yok*, 25.

⁶⁷ Asena, *Kadının Adı Yok*, 50.

⁶⁸ Hotchkiss, *Narsistik Bir Dünyada Hayatta Kalma Rehberi*, 31.

karışıyor. Anneme bile zaman zaman kızıyor. ‘Geç kalma’ diyor, ‘Nereye gidiyorsun; kaçta geleceksin, kaç lira harcadın, kaçta aldın’ diye sorup duruyor. Annem bazen ağlıyor, sanırım babamdan korkuyor[...]⁶⁹

Romandaki baba, çevreye ve insanlara karşı güvensiz bir tutum sergiler. İnsanlara güvenmediği için eşinin ve kızlarının özgürlüğüne karışır, Onların hayatlarına istediği gibi müdahale eder. Bunu kendinde baba ve eş olduğu için hak görür.

Babam artık bize pantolon giydirmiyor, annem de pantolon giymiyor. Babamdan korktuğumuz için anneme yalvarıyoruz, Annem de babama soruyor, “Bu kadar karışma onlara, bırak, küçücük çocuklar ne olur giyseler” diyor. Babam da anneme diyor ki: “Ne çocuğu hanım, geçen gün bakkaldan dönüyorlardı arkalarından iki adam, “Uf, yavrulara bak” diye bağırdı. [...] Pantolon mantolon yok, sen de üsteleme.”⁷⁰

Güven probleminden dolayı çocuklarına ve eşine ne hissettiklerini anlamaya çalışmadan yasaklar koyan baba, narsist kişiler gibi “anlayışsız” biridir. Örneğin adam, kızlarını küçük yaşlarda bile erkek çocuklarla oynatmaz, eşi onlar daha çocuk dese de baba için bu bir şey ifade etmez. Erkek çocuklarının gelip kızlarıyla bahçede oynamasına izin vermez; “Bağırıp duruyor babam, “Bu son” diyor, “bir daha o herifleri bahçede görmeyeceğim.”⁷¹ Otoriter baba, çocuklarının okul hayatlarına, eğitimlerine karışır, sınıfta kızlarının yanına erkek öğrenci oturmasına karşıdır, anlayışsız bir narsist olduğu için evlatlarının üzülmeleriyle, hisleriyle ilgilenmez. Baskıcı babanın kendi kuralları vardır ve çevresindekiler bu kurallara uymak zorundadır.

Narsist baba, Behary’nin aktardığı “pişmanlık duymaz, içten bir özür dilemez” özelliğini de taşımaktadır. Büyük kızı, babasını Gülriz Hanım ile uygunsuz bir şekilde görür. Kız, babasının annesini aldattığını anlar. Aslında baba her şeyin farkındadır. Kızının gözünde “aldatan bir eş” imajı çizdiğinin bilincindedir. Buna rağmen kızından özür dileyip, “Bir daha asla olmayacak, bir anlık hataydı.” gibi içten sözler söylemez. Hatasını telafi etme çabası yoktur. Çünkü bu durumu gururuna yediremez. “Narsistler için utanç o kadar tahammül edilemezdir ki, onu hiç hissetmemenin yollarını geliştirirler. Psikologların “bypass edilmiş utanç” dediği bu durum, daha çok utanmazlık veya vicdansızlık şeklinde, inkâr, mesafe koyma, suçlama veya öfkeden oluşan koruyucu bir bariyer olarak ortaya çıkar.”⁷² Baba için de durum böyledir. Hata yapmış olsa bile utanma duygusunu yitirmiştir.

Narsist kişilerin duyguları yoktur, duygusal bağ kurmaktan daima kaçınırlar. Romanda ele alınan babanın da ne eşiyle ne de kızlarıyla duygusal bir ilişkisi yoktur. Adam, hastalanıp yatağa düştüğünde ilgisiz ve sevgisiz baba kimliğini bırakır, kızına karşı ilk kez duygusal anlamda yakın olur, evladını “kanaryam” diye sever çünkü hastalık psikolojisiyle boşluğa düşmüştür, öleceğini, durumunun ciddi olduğunu fark eder.

Gırtlığım parçalanırcasına bağıryorum, babacığım, babacığım, babacığım... Elimi kuvvetle sıkıyor... “Kızım... canım...” diyor, hırıltı gibi bir sesle... Sarsılıyor... Babam gidiyor... Kalkıp kapıyı kitliyorum... Sıcacık, küçücük, heybetli vücuduna sarılıyorum... [...] Bana ilk kez canım dedin, öyleyse saçımı da okşa, hadi saçımı da okşa... okşa okşa okşa...⁷³

⁶⁹ Asena, *Kadının Adı Yok*, 12-13.

⁷⁰ Asena, *Kadının Adı Yok*, 13.

⁷¹ Asena, *Kadının Adı Yok*, 14.

⁷² Hotchkiss, *Narsistik Bir Dünyada Hayatta Kalma Rehberi*, 26.

⁷³ Asena, *Kadının Adı Yok*, 82-83.

Bütün narsistlerin karakterinde duygu inkârı vardır. Bu yüzden başkalarına karşı merhametsiz davranabilirler. İlişkilerde yıkıcı olabilirler. Karşı taraftaki kişilerin fedakârlıklarını kolaylıkla hiçe sayarlar. Duygudaş yoksunu olduklarından dolayı başkalarının acılarını hissetmekte yetersiz kalırlar. "Narsist kendi duygularını inkâr ettiği için başkalarının duygularını da inkâr etmekte çok başarılıdır."⁷⁴ Eserdeki narsist baba da kendi duygularını hiçe saymakta ustalaşmıştır. Bunun yanı sıra eşinin ve kızlarının da duygularını görmez. Karısı kumaş almaya gidip eve sevinçli geldiğinde onun bu mutluluğunu önemsemeyiz, "Sen alışveriş yapmayı ne bilirsin." gibi laflar eder ya da kızlarının üniversite okumayı ne kadar istediklerini düşünmez. Romandaki baba, çevresindeki insanların duygularına da kendi hislerine de yok gibi davranır.

Yukarıdaki tespitlerden de anlaşılacağı üzere *Kadının Adı Yok* romanındaki baba narsist bir karaktere sahiptir. Bundan dolayı kızlarının ne yaşamak istediklerini, ne hissettiklerini umursamadan onlara yasaklar koyar, hayatlarına istediği gibi karışır. Eşini de mutlu etmek gibi bir derdi yoktur. Ona bir dadı, bir anne, bir hizmetçi gibi davranır. İlişkilerinde bir duygusallık söz konusu değildir.

Sonuç

Toplumların kültürel mirası gelecek nesillere geleneklerle/göreneklerle, dille, yazılı ve sözlü metinlerle aktarılır. Bu aktarım araçlarından birisi de mittir. Mitler toplumun değerlerini, duygularını, düşüncelerini, yaşadıklarını bünyelerinde taşıyarak kuşaktan kuşağa iletir. Toplumsal ve bireysel miras olan mitler, aslında zamanı tutmayı sağlar. Bu sayede Tanrının var oluşundan dünyanın yaratılışına kadar her konuyu mitlerde bulmak mümkündür. Ayrıca insanlığın gelişimi de mitler üzerinden görülebilir. Mitlerle ilgilenen mitoloji alanı da bu yüzden diğer birçok alanla içli dışlıdır. Biyoloji, psikoloji, sosyoloji, edebiyat gibi alanlar mitoloji alanıyla alışveriş içindedirler. Kültürel mirasın kodları olan mitler insanın biyolojisi hakkında da toplum bilimi hakkında da birçok bilgi içerir. Bireyin doğasına dair ipuçları bütünü olan mitler, aslında diğer bazı bilim dallarının temeli ortaya atılmadan var olmuşlardır. Örneğin psikoloji gibi insanı çözmeye, insana dair "neden, nasıl?" gibi sorular sormaya dayalı bir bilim dalı olmadan önce insanın içsel sorunlarına, psikolojik bulgularına dair izler mitlerde bulunur. Yani temelden beri psikoloji ve mitoloji alanları birbiriyle ilişkilidir. Bu çalışma yapılırken de mitlerden yararlanılmıştır. Aslında edebî eserlerdeki birçok kahramanın serüveni mitolojik kahramanların serüvenini hatırlatır. Bu benzerliklerin bilinip araştırılması da şahıs kadrosu tahlilinde ve kahramanların analizinde işe yarayacaktır. Şimdiye kadar şahıs kadrosu tahlili yapılırken detaylar söz konusu olmamıştır. Araştırmacılar sadece yazarın kahramanı oluşturduğu kadarıyla, kıyafetiyle, mesleğiyle, yaşadığı sosyal ortamla, olay örgüsündeki yeriyle ilgilenmişlerdir. Oysaki insanın öyküsü ve karanlık yanı bilinçaltıyla, atalarından getirdiği özelliklerle, psikolojik hâliyle ortaya çıkar. Bu makalenin konusu oluşturulurken de tahlil metotlarındaki bu eksiklik fark edilmiş ve kahramanların öyküleri detaylıca araştırmaya karar verilmiştir. Sonuçta düşünülürse şahıs kadrosunu böyle detaylandırmak tahlilin diğer basamaklarındaki sorunları çözüme kavuşturacaktır. Bu amaçla yola çıkılan bu makalede geliştirilmiş yeni bakış açısıyla hem mitolojiye hem mitik hikâyelere hem psikolojiye ilgi artacaktır.

İnsanı temel alan psikoloji de ortak miras olan bu mitleri insanın duygu, düşünce, davranış yapısını anlamada kullanır. Bireyin öyküsünü anlamak psikomitoloji alanıyla isim bulur. Psikomitolojinin temel taşlarından olan mitsel öğelerden bazıları da psikoloji literatüründe kendine yer bulmuş komplekslerdir. Adonis,

⁷⁴ Lowen, *Narsisizm Gerçek Benliğin İnkârı*, 65.

Narkissos, Golem, İkaros gibi isimleri olan bu komplekslerin tanı ve tedavisinde mitler rol alır. Dolayısıyla mitler soyuttan somuta geçerek, hastalıkların teşhis edilmesinde bireyin atalarından ve geçmişinden gelen unsurlarla şimdiki arasında bağ kurarak psikoloji literatürüne katkı sağlamıştır.

Bu makalede de Duygu Asena'nın kaleme aldığı *Kadının Adı Yok* romanı seçilmiştir. Eser incelendiğinde Duygu Asena'nın kahramanları oluştururken bilinçli veya bilinçsiz komplekslerden yararlandığı anlaşılmıştır. Romanda iki kız çocuğuna sahip olan anne Sindirella Kompleksi kapsamında değerlendirilmiştir. Anne, Sindirella Kompleksi'ne sahip kadınlar gibi özgürlükten korkar, bağımlı kalmak onun için güvende olmak demektir. Sorumluluklarını kocasına devretmek romandaki annenin işine gelmiştir. Kadın, dışarıya çıkıp alışveriş yapamaz, elektrik-su faturası nasıl yatırılır bilmez çünkü tüm bunları eşi halleder. Kocası vefat ettikten sonra da her Sindirella Kompleksi'ne sahip kadın gibi bocalar, ne yapacağını şaşırır. Şimdiye kadar hep bir erkeğin gölgesinde yaşamıştır, yalnız yaşamayı öğrenmemiştir.

Çalışmada ele alınan ikinci kahraman ise babadır. Babanın narsist özellikler gösterdiği tespit edilmiştir. Adam, eşini ve kızlarını sürekli küçümser, kendisini onlara göre çok üstün görür, bencildir. Narsist baba, kimsenin hayatına saygı duymadan kurallar koyar, sınır tanımaz, her şeyi yapmakta kendinde hak bulur. Bu durum aile ilişkisine, kızlarıyla olan baba-kız ilişkisine yansımıştır. Romandaki narsist kahramanın, kızlarıyla arasında sıcak, samimi bir baba-kız ilişkisi yoktur. Karısı da adama karşı yaptığı her şeyi bir görevmiş gibi yerine getirir, bu ilişkide Sindirella Kompleks'li kadın ile narsist adamın arasında bir sevgi bağı yoktur.

Romandaki anne ve baba ilişkileri, duyguları, konumları, psikolojik durumları açısından incelenmiş ve komplekslerle eşleştirilmiştir. Anne, bağımsızlıktan korkan biridir çünkü evin, evlatlarının, hayatın sorumluluğunu almak istemez. Her şeyi eşine bırakır ve güvenli alanından çıkmamak için de kocasının baskılarına, aşağılayıcı tutumuna boyun eğer. Sindirella Kompleksi'ne örnek olan bu kadın romanda kurgulanırken isimsiz kahraman olarak okuyucunun karşısına çıkar. Asena, yaşadığı dönemdeki kadın sorunlarına dikkat çekmek için bunu yaparken annenin hareketsizliğini, silik bir hayat sürdüğünü de göstermek ister. Kocası ise hem kızlarını hem de karısını küçümseyen, aşağılayıcı tavırlarda bulunan, bencil, ailesinin özgürlüğünü kısıtlayan biridir. Asena, narsist kişiliğe örnek olan bu baba kurgusunu yaşadığı toplumdaki ataeril baskıyı gözler önüne sermek için yapar. Ayrıca narsist bir adamın evde eşine ve kızlarına nasıl davrandığı, bunun ne gibi sorunlara yol açtığı da romanda görünür kılınır. Böylece eserdeki anne ve babayı belli özellikleriyle ele alıp mit ve masal kahramanlarıyla eşleştirmek psikolojik tahlil açısından önem arz etmektedir. Çalışmanın bu sayede şahıs kadrosu tahlilindeki eksikliği fark ettireceği de umulmaktadır.

Kaynakça

- _____. "Sendrom," Erişim 13 Ekim 2023. <https://sozluk.gov.tr/>
- _____. "Sendrom," Erişim 13 Ekim 2023. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Sendrom>
- Akcan, Gizem. "Psikoloji Çerçevesinde Mitoloji Olgusunun İncelenmesi" *Mitoloji Araştırmaları* içinde, Editör: İbrahim. Gümüş, 47-71. İstanbul: Hiper Yayın, 2019.
- Akça, Hilal. "Kemal Tahir'in Millî Mücadele Konulu Romanlarında "Seçilmiş Kahraman" ve "Büyülü Nesne"," *Türkiyat Mecmuası* 29, sayı: 1 (2019): 1-23.
- Akça, Hilal. "Leyla Erbil'in Eski Sevgili Hikâyesine Psikomitolojik Bir Yaklaşım," *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 8, sayı: 4 (2019): 2086-2108.
- Akça, Hilal. *Ataerkilliğin Manevi Kızları- Kadın Kahramanın Ölüler Diyarına İnişi*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2022.
- Akkaya, Burcu. "Sindirella Kompleksi" *Sendromların Eğitim ve Yönetime Yansımaları Mitolojiden Kurama* içinde, Editör: Necati Cemaloğlu, 79-102. Ankara: Pegem Akademi, 2023.
- Asena, Duygu. *Kadının Adı Yok*. İstanbul: Doğan Kitap, 2021.
- Bayat, Fuzuli. *Mitolojiye Giriş*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2019.
- Behary, Wendy, T. *Narsistle Ateşkes-Benmerkezci Biriyle Ayakta Kalma ve Gelişme*. Çevirenler: Melis Caner ve Nihan Azizlerli, İstanbul: Psikonet Yayınları, 2017.
- Campbell, Joseph. *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. Çeviren: Sabri Gürses, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2013.
- Çobanoğlu, Özkul. "Mit, Mitoloji ve Edebiyat" *Türk Edebiyatının Mitolojik Kaynakları* içinde, Editörler: Ömür Ceylan ve Âdem Koç, 2-31. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2019.
- Dowling, Collette. *Sindrella Kompleksi- Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu*. Çeviren: Selçuk Budak, Ankara: Öteki Yayınevi, 1994.
- Eliade, Mircea. *Mitlerin Özellikleri*. Çeviren: Sema Rifat, İstanbul: Alfa Yayınları, 2018.
- Erhat, Azra. *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 2007.
- Freud, Sigmund. *Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası*. Çevirenler: Banu Büyükkal ve Saffet Murat Tura, İstanbul: Metis Yayınları, 2015.
- Freud, Sigmund. *Psikanaliz Üzerine*. Çeviren: A. Avni Öneş, İstanbul: Say Yayınları, 1994.
- Graves, Robert. *Yunan Mitleri 1-2*. Çeviren: Uğur Akpur, İstanbul: Kolektif Kitap, 2020.
- Grimal, Pierre. *The Concise Dictionary of Classical Mythology*. Çeviren: A.R. Maxwell Hyslop, Oxford: Basil Blackwell Yayınları, 1990.
- Gündüz, Şafak. "Kariyer Basamaklarında Kadının Düşmanı Olarak Kendisi: Süper Anne Sendromu, Görünmez Kadın Sendromu ve Külkedisi Sendromu," *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi* 35, sayı: 35 (2017): 84-94.
- Gürel, Emet ve Canan Muter. "Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması," *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7, sayı: 1 (2007): 537-569.
- Hamilton, Edith. *Mitologya*. Çeviren: Ülkü Tamer, İstanbul: Varlık Yayınları, 1983.

- Hooke, Samuel Henry. *Ortadoğu Mitolojisi*. Çeviren: Alâeddin Şenel, Ankara: İmge Kitabevi, 1993.
- Hotchkiss, Sandy. *Narsistik Bir Dünyada Hayatta Kalma Rehberi*. Çeviren: Ahmet Bora Pekiner, İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık, 2014.
- Jung, Carl Gustav. *İnsan ve Sembolleri*. Çeviren: Ali Nahit Babaoğlu, İstanbul: Okuyan Us Yayınları, 2007.
- Lowen, Alexander. *Narsisizm Gerçek Benliğin İnkârı*. Çeviren: Tamer Çetin, İstanbul: Cem Yayınevi, 2016.
- Ovidius. *Dönüşümler*. Çeviren: İsmet Zeki Eyüboğlu, İstanbul: Payel Yayınevi, 1994.
- Parman, Talat. "Mit, Efsane, Destan, Hikâye, Anlatı, Söz, Söylem.../Sahi Neden Anlatıyoruz?" *Psikomitoloji-İnsanı Öykülerinde Aramak 1* içinde, Editörler: M. Bilgin Saydam ve Hakan Kızıltan, 157-170. İstanbul: İthaki Yayınları, 2020.
- Rank, Otto. *Kahramanın Doğuş Miti-Mitolojinin Psikolojik Yorumu*. Çeviren: Gökçe Yavaş, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016.
- Saydam, M. Bilgin. "Mitolojinin Tarihi ve Psikomitoloji" *Psikomitoloji-İnsanı Öykülerinde Aramak 2* içinde, Editörler: M. Bilgin Saydam ve Hakan Kızıltan, 11-46. İstanbul: İthaki Yayınları, 2021.
- Saydam, M. Bilgin. *Deli Dumrul'un Bilinci "Türk- İslam Ruhunu" Üzerine bir Kültür Psikolojisi Denemesi*. İstanbul: Metis Yayınları, 2019.
- Syndulla, Hera. "Bağımsız Olmaktan Korkup Çözümü Erken Yaşta Evlilikte Bulan Kadınların Sahip Olduğu Durum: Andromeda Kompleksi," Erişim 1 Mayıs 2023. <https://onedio.com/haber/bagimsiz-olmaktan-korkup-cozumu-erken-yasta-evlilikte-bulan-kadinlarin-sahip-oldugu-durum-andromeda-kompleksi-892859>
- Taş, İsmail. "Mit ve Mitik Düşüncenin Yapısı," *Dinî Araştırmalar* 3, sayı: 8 (2000): 52-72.
- Twenge, Jean. M. ve W. Keith Campbell. *Asrın Vebası Narsisizm İletti*. Çeviren: Özlem Korkmaz, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2010.
- Yıldırım, Nimet. *İran Mitolojisi*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018.